

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

Хавіної Ірини Валер'ївни

**«Формування базових професійних компетенцій бакалаврів з психології
у процесі вивчення природничонаукових дисциплін»,
представлене до захисту на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

Актуальність теми дисертаційного дослідження Хавіної Ірини Валер'ївни не викликає сумніву, оскільки в умовах трансформаційних змін в українському суспільстві збільшується кількість людей, які потребують різних видів надання психологічної допомоги, ускладнюються проблеми, з якими звертаються клієнти. Саме тому, актуальним є питання надання фахової психологічної допомоги людям різного віку з різноманітними проблемами. Відтак, особливої актуальності набуває проблема спеціалізованої, кваліфікованої підготовки фахівців з психології, що надасть можливість підвищити рівень базових професійних компетенцій майбутніх психологів та вплине на рівень надання ними послуг і психологічної допомоги тим, хто її потребує. Це зумовлює необхідність перегляду теоретичних та методологічних засад освітньої системи закладу вищої освіти, особливо на етапі вивчення природничонаукових дисциплін, професійне спрямування яких сприяє формуванню професійної мобільності та компетентності бакалаврів з психології.

Попри те, що у психологічних працях вітчизняних та зарубіжних науковців представлені результати досліджень удосконалення професійної підготовки фахівців у вищій школі, впровадження компетентнісного підходу як стратегії сучасної вищої освіти, удосконалення процесу підготовки майбутніх психологів, забезпечення природничонаукової підготовки майбутніх фахівців технічного та соціально-гуманітарного профілю, аспекти формування базових професійних компетенцій майбутніх бакалаврів з

психології у вивченні дисциплін природничо-наукового циклу залишаються дослідженими недостатньо.

Розробка, обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічної технології формування базових професійних компетенцій бакалаврів з психології у вивченні природничо-наукових дисциплін, сприятиме розумінню майбутніми психологами людини як цілісної особистості, виникнення психологічних проблем якої пов'язано, у тому числі, із генетичними та біофізіологічними особливостями. Вивчення природничонаукових дисциплін забезпечить формування основ світоглядної, економічної, екологічної культури майбутніх бакалаврів з психології. Поставлені авторкою дисертації мета та дослідницькі завдання набувають особливого значення ще й тому, що вивчення природничонаукових дисциплін є засобом, що забезпечує розвиток абстрактного мислення, творчої уяви, самостійності, пізнавальних здібностей майбутніх бакалаврів з психології, розширення їхніх інтелектуальних можливостей, просторового уявлення, творчої активності.

Ознайомлення з текстом дисертації, автореферату, змістом публікацій І. В. Хавіної дає можливість констатувати, що виконана робота є результатом ретельного дослідження авторкою педагогічної технології формування базових професійних компетенцій майбутніх бакалаврів з психології у вивченні природничонаукових дисциплін, етапами реалізації якої є: мотиваційний, теоретико-змістовий, професійно-практичний та контрольно-оцінний. Отримані дослідницькі результати є вагомими для розвитку педагогічної теорії та практики у контексті розвитку мотивації студентів до якісного професійного навчання, систематизації та структуруванню природничонаукових знань майбутніх бакалаврів з психології, реалізації наявних міжпредметних зв'язків у професійній підготовці майбутніх психологів. Вірогідність, об'єктивність і надійність результатів дослідження не викликають сумнівів, оскільки послідовно обґрунтовані дослідницькою методологією, аналізом теоретичного матеріалу, джерельною базою, що

нараховує 249 видань, комплексним застосуванням емпіричних та теоретичних, кількісних та якісних методів, а також підтверджуються впровадженням отриманих результатів у практику. Відповідно завданням дослідження ретельно обґрунтовано вибір існуючих дослідницьких методик та розробка технології виявлення групи осіб з елементарним рівнем сформованості базових професійних компетенцій майбутніх бакалаврів з психології.

Основні здобутки дослідження І. В. Хавіної дістали всебічну апробацію під час виступів на міжнародних, всеукраїнських і регіональних наукових і науково-практичних конференціях, а також у 22 одноосібних публікаціях авторки. Мета, об'єкт і предмет дослідження, визначені автором, відображають логіку теоретичного аналізу та емпіричного дослідження проблеми формування базових професійних компетенцій майбутніх бакалаврів з психології у вивченні природничонаукових дисциплін. Мета дослідження визначена чітко, поставлені завдання підпорядковані її досягненню. Використана теоретична база повною мірою забезпечує висвітлення проблематики та можливість вирішення дослідницьких завдань. За результатами дисертації сформульовано обґрунтовані висновки, які вказують на досягнення мети дослідження та розв'язання всіх його завдань. Проведене дисертаційне дослідження надало можливість авторці обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити педагогічну технологію формування базових професійних компетенцій майбутніх бакалаврів з психології у вивченні природничонаукових дисциплін; охарактеризувати структурні компоненти базових професійних компетенцій майбутніх бакалаврів з психології: мотиваційно-ціннісний, особистісний, комунікативний та когнітивно-діяльнісний. Ретельний теоретико-методологічний аналіз технології формування базових професійних компетенцій майбутніх бакалаврів з психології у вивченні природничонаукових дисциплін сприяв уточненню поняття «базові професійні компетенції майбутніх бакалаврів з психології», що визначено як

сукупність знань, умінь, навичок, а також особистісних якостей студента, що здобуті у процесі професійної природничонаукової підготовки та є фундаментальною основою здатності успішно розв'язувати науково-теоретичні та практичні завдання професійної діяльності.

У дисертації нового вивчення набула запропонована структура базових професійних компетенцій майбутніх бакалаврів з психології у закладах вищої освіти. Цікавим здобутком дослідження є характеристика рівнів сформованості базових професійних компетенцій майбутніх бакалаврів з психології: елементарний, середній, достатній і високий. Авторкою запропоновано модель технології формування базових професійних компетенцій майбутніх бакалаврів з психології у процесі вивчення природничонаукових дисциплін та обґрунтовано її ефективність.

Дисертація Хавіної Ірини Валер'ївни є повністю завершеною науковою роботою, містить всі елементи, що відповідають вимогам до робіт такого рівня. Вступна частина дисертації містить доволі чіткі формулювання, які визначають методологічні орієнтири роботи, у тому числі: об'єкт і предмет дослідження, мету й завдання роботи, гіпотезу тощо. Метою роботи є розробка, обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічної технології формування базових професійних компетенцій майбутніх бакалаврів з психології у вивченні природничо-наукових дисциплін. Основні розділи дисертації є чітко структурованими, а логіка побудови структури дисертації відповідає визначеним завданням і надає можливість адекватно забезпечити їх розв'язання. Перший розділ дисертації презентує стан розробленості досліджуваної проблеми; на основі аналізу праць вітчизняних та зарубіжних вчених і практики підготовки майбутніх бакалаврів з психології у закладі вищої освіти визначено значущість природничонаукових дисциплін в їхній майбутній професійній діяльності. Розкрито зміст поняття «базові професійні компетенції майбутніх бакалаврів з психології». Визначено загальну характеристику та структуру базових професійних компетенцій майбутніх бакалаврів з психології. У розділі детально

розглянуто два етапи професійної підготовки майбутніх бакалаврів з психології: фундаментальної підготовка та спеціальної підготовки. Узагальнено та розширено розуміння важливості особистісних якостей студента, що здобуті в процесі професійної природничонаукової підготовки та є фундаментальною основою здатності успішно розв'язувати наукові психологічні теоретичні та практичні завдання професійної діяльності.

Особливого схвалення заслуговує те, що було здійснено ґрунтовний аналіз базових професійних компетенцій майбутніх бакалаврів з психології, до яких було віднесено інтерес до оволодіння професією, природничонаукових дисциплін, професійну спрямованість; систему знань з природничонаукових дисциплін; особистісно-професійні якості, здатності розв'язання професійних завдань. Важливим досягненням дисертантки є аналіз структурних компонентів базових професійних компетенцій майбутніх бакалаврів з психології та характеристика критеріїв і показників їхньої сформованості.

У другому розділі «Педагогічна технологія формування базових професійних компетенцій майбутніх бакалаврів з психології у вивченні природничонаукових дисциплін» обґрунтовано та розроблено педагогічну технологію формування базових професійних компетенцій майбутніх бакалаврів з психології у вивченні природничонаукових дисциплін, що включає чотири етапи: розвиток внутрішньої мотивації студентів до вивчення природничонаукових дисциплін; формування системи теоретичних природничонаукових знань; формування практичних умінь, особистісно-професійних властивостей і здатностей студентів; аналіз результатів формування базових професійних компетенцій майбутніх бакалаврів з психології. Аналіз компетентнісного, діяльнісного й особистісно орієнтованого підходів та використання специфічних принципів зумовили побудову теоретичної моделі технології формування базових професійних компетенцій майбутніх бакалаврів з психології у процесі вивчення природничонаукових дисциплін, яка включає чотири етапи: мотиваційний,

теоретико-змістовий, професійно-практичний та контрольно-оцінний. Авторка констатує, що однією з основних умов активізації студентів в освітньому процесі є впровадження проблемного навчання. Завдяки лекціям і практичним заняттям майбутні бакалаври з психології навчаються достатньо критично ставитись до отриманої інформації, що в цілому зумовлює розвиток у них критичного й творчого мислення. Проблемне навчання допомагає майбутнім бакалаврам з психології у їхній професійній діяльності, що досить мінлива, оскільки залежить від людей з різними індивідуально-характерологічними особливостями. На особливу увагу заслуговує опис контрольно-оцінного етапу педагогічної технології формування базових професійних компетенцій майбутніх бакалаврів з психології, в якому йдеться про аналіз результатів формування базових професійних компетенцій майбутніх бакалаврів з психології за допомогою специфічних методів педагогічного контролю.

У третьому розділі «Експериментальна перевірка ефективності педагогічної технології формування базових професійних компетенцій майбутніх бакалаврів з психології у вивченні природничонаукових дисциплін» розкрито загальні питання організації та проведення педагогічного експерименту, відображено результати перевірки ефективності розробленої педагогічної технології формування базових професійних компетенцій майбутніх бакалаврів з психології у вивченні природничонаукових дисциплін.

Вдало підібраний інструментарій дозволив за кожним виділеним критерієм діагностувати та сарактеризувати рівні сформованості базових професійних компетенцій майбутніх бакалаврів з психології. Констатовано, що рівень сформованості базових професійних компетенцій майбутніх бакалаврів з психології потребує корекції. Зроблено висновок, що рівень сформованості базових професійних компетенцій майбутніх бакалаврів з психології можливо підвищити за умови впровадження у процес вивчення природничонаукових дисциплін педагогічної технології, етапами реалізації

якої є: мотиваційний, теоретико-змістовий, професійно-практичний, контрольно-оцінний.

Застосування методів статистичного аналізу даних дало змогу І. В. Хавіній розподілити, узагальнити, упорядкувати значний обсяг емпіричного матеріалу. Заслуговує на увагу і стиль презентації результатів емпіричного дослідження за допомогою використання інформативних рисунків, діаграм, таблиць. Авторка використовує широкий, науково коректний комплекс теоретичних та емпіричних методів для розв'язання поставлених завдань, вдало оперує кількісними та якісними методами дослідження. Кількість досліджуваних, відповідні педагогічні та математико-статистичні методи опрацювання даних дають підставу вважати дослідження в цілому методологічно вивіреною. Отримані результати підтверджують робочу емпіричну гіпотезу даного етапу дослідження.

Загальні висновки в стислому вигляді підсумовують результати дисертаційної роботи і свідчать про досягнення мети, реалізацію завдань, бачення авторкою дисертації можливих перспектив подальшої розробки проблеми. Вони є науково обґрунтованими, чітко сформульованими, викладені достатньо повно і в необхідній логічній послідовності.

Оцінюючи позитивно проведене дослідження, разом із тим, варто висловити певні зауваження і побажання:

1. Не зовсім зрозумілою є логіка введення особистісного компоненту до структури базових професійних компетенцій майбутніх бакалаврів з психології. З нашої точки зору, мотиваційно-ціннісний, комунікативний та когнітивно-діяльнісний компоненти обов'язково включають особистісну складову.

2. У параграфі 3.1. з метою встановлення рівня сформованості внутрішньої мотивації студентів до вивчення природничонаукових дисциплін та усвідомлення значущості вивчення природничонаукових дисциплін, Вами було проведене анкетне опитування. З нашої точки зору, студентам першого курсу доволі важко узагальнити та об'єктивно оцінити власне ставлення до вивчення природничонаукових дисциплін за

чотирибальною шкалою, оскільки кожна дисципліна має свою специфіку та викладають її різні викладачі. Рівень сформованості усвідомлення студентами значущості природничонаукових дисциплін Ви взагалі оцінили лише за трьома питаннями. Такий підхід дещо знижує рівень об'єктивності отриманих результатів дисертаційного дослідження.

3. Рецензовану роботу можна було б урізноманітнити та підсилити за рухунок включеності у групу експертів не лише висококваліфікованих викладачів, які мають досвід педагогічної діяльності та володіють високою професійною компетентністю у галузі «Психологія», а й психологів-практиків, які мають досвід безпосередньої практичної діяльності в сфері психології.

4. На 84 сторінці дисертаційного дослідження під час опису функціонально-операційної компетенції варто було б особливу увагу звернути на рефлексію власних професійних дій та здатностей. Рефлексивний компонент є досить важливим, оскільки він визначає рівень розвитку самооцінки, розуміння власної значущості, відповідальності за результати своєї діяльності, пізнання себе і самореалізації в процесі професійної діяльності.

5. У Вашому дослідженні виділено та схарактеризовано рівні сформованості базових професійних компетенцій бакалаврів з психології: високий, достатній, середній, елементарний. Констатувальний та формувальний етапи педагогічного експерименту було спрямовано на виявлення рівнів сформованості компонентів структури базових професійних компетенцій. З метою встановлення вказаних рівнів було проведено ряд анкетних опитувань та діагностика за допомогою стандартизованого психологічного інструментарію. Незрозумілою, з нашої точки зору, є логіка переведення результатів анкетування та стандартизованих методик, які мають власні шкали, у визначені Вами 4 рівні.

Вказані зауваження й побажання не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження Хавіної І. В., яке є завершеною

науковою працею, представляє новий концептуальний підхід у розв'язанні актуальної проблеми формування базових професійних компетенцій майбутніх бакалаврів з психології у вивченні природничонаукових дисциплін.

Усе вищевикладене дає підстави для висновку, що дисертаційне дослідження Ірини Валер'ївни Хавіної «Формування базових професійних компетенцій бакалаврів з психології у процесі вивчення природничонаукових дисциплін» є завершеною науковою працею, відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою КМУ від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р.), а її автор Хавіна Ірина Валер'ївна заслуговує на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології та соціальної роботи
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

О. М. Паламарчук

